

3. Offers in de boeken van Mozes.

Inleiding.

Verzoening – de voorwaarde ervoor aan mensenkant.

In hoofdstuk 2 werd helder, dat in de hele Bijbel mensen zich moeten bekeren om verzoend te worden met God. Hun bekering is duidelijk voorwaarde. Het is voor mensen ook mogelijk, omdat God altijd ook kracht beschikbaar stelt als Hij roept. *Het is en blijft dus allemaal geschenk, genade, ook al moet de mens zich bekeren!* In dit verband denken aan 'verdienen' is vreemd, want geloven is 'Gods genade (kracht) aanpakken en gaan gebruiken'. Dan lijkt ook voor vergeving niets in de weg te staan bij God.

Verzoening – is er ook een voorwaarde aan Gods kant?

Is berouw en bekering voldoende? Vergeeft God mensen dan 'zomaar' hun schuld en zonden? Of is er nog iets wat voldaan, betaald of gecompenseerd moet worden?¹

De vraag is dus: Is er nog iets anders nodig voor verzoening met God dan berouw en bekering van mensen?

Gangbare of traditionele uitleg van offers en van het offer van Jezus.

Vaak redeneert men vanuit de offers in het OT naar het offer dat Jezus bracht op Golgotha. Men meent dat de offers leerden, dat er een zekere 'betaling' moet plaatsvinden: offerdieren droegen *plaatsvervangend* de schuld en (dood)straf voor de offeraars! Dat was natuurlijk niet echt zo – het waren slechts afbeeldingen of schaduwen van wat zou komen. Dieren kunnen immers de schuld en zonden niet werkelijk wegnemen. Dat zou Jezus later werkelijk doen als het ware, onschuldige 'Lam Gods'. Plaatsvervangend kwam Hij onze straf dragen en was Hij voor ons volmaakt gehoorzaam. Zijn volbrachte werk wordt gelovigen toegerekend (in het OT gebeurde dat blijkbaar al bij voorbaat). Zo zijn we door geloof schuldvrij en rechtvaardig voor God².

Zo legt men alle offers in het OT uit en daarmee tegelijk het offer van Jezus op Golgotha³. Volgens deze interpretatie is er duidelijk meer nodig dan alleen berouw en bekering van de mens: voor verzoening moet er ook iets 'betaald of geofferd worden'. En omdat mensen dat zelf niet kunnen, zal een plaatsvervanger dat moeten doen.

De vraag van dit hoofdstuk.

Is de boodschap van de offers in het OT, dat voor verzoening met God een voldoening noodzakelijk is? Dat is de vraag die we nu stellen. Een helder antwoord op deze vraag is belangrijk voor ons denken over het offer van Jezus. Ook onze kijk op God wordt erdoor bepaald. Wat zijn de voorwaarden die *Hij* stelt aan verzoening? Wat is voor *Hem* belangrijk? Daarom stellen we de fundamentele vraag aan het OT: ***Waar draait het om bij de offers?***

De volgende subvragen helpen ons op weg:

- Waarom offerden mensen al vanaf het begin?
- Zei God met de offers iets tegen de mensen? Of zeiden de mensen met hun offers iets tegen God? Of is er misschien sprake van een tweezijdig spreken?

¹ Zo stelt de Heidelbergse Catechismus in bv Zondag 4 antw 11 en 5 antw 12. Dit stellige maar onbewezen uitgangspunt beheerst veel theologie, preken, meditaties en liederen in de kerken.

² Zie Zondag 23 van de Heidelbergse Catechismus. Dit is de kern van de gangbare reformatische leer.

³ Soms hoor je een cirkelredenering. Om te bewijzen dat Jezus plaatsvervangend onze straf droeg, wijst men op de 'schaduwachtige' offers in het OT. Maar als je vraagt of we de offers in het OT zo moeten uitleggen, wijst men andersom op het offer van Jezus als bewijs daarvoor.

- Kregen de offerdieren symbolisch de schuld en straf voor de zonden van de offeraars op zich? Zijn de offers bedoeld als plaatsvervangende symbolische betalingen?
- Wezen offers al heen naar het offer van Jezus? Beseften de offeraars dat?

Dit hoofdstuk beperkt zich tot 'de wet van Mozes' (de eerste vijf boeken van het OT). In een volgend hoofdstuk bekijken wat de rest van het OT er over zegt.

3.1. Genesis en offers.

Kain en Abel.

In Genesis 4 wordt voor het eerst verteld dat mensen een offer brengen. Kain offert een spijsoffer van landbouwproducten en Abel offert een gaaf eerstgeboren dier. De bedoeling van deze offers wordt niet aangegeven. Ook blijkt niet waarom God Abels offer wel goed acht en dat van Kain niet. Beide soorten offers komen later in Gods wet voor. Daarom is het onjuist het verschil te zoeken in het al of niet bloedig zijn van het offer, zoals wel eens beweerd wordt. Kain leidde kennelijk een slecht leven⁴ en God gaf genadig een signaal. Dat had Kain ertoe moeten brengen zichzelf te beproeven of te vragen aan God wat de reden was.

De vraag blijft: heeft God in het begin zelf opdracht gegeven offers te brengen of hebben mensen het offeren zelf bedacht (in overleg met God)? Helaas staat er niets over vermeld!⁵

Noach.

Het onderscheid tussen reine en onreine dieren kende Noach al, want hij moest van de reine dieren zeven stelletjes meenemen in de ark (9:3). Hoe en sinds wanneer dat onderscheid ontstaan is, wordt niet verteld. Na de zondvloed offert hij op een altaar brandoffers van reine dieren. De geur van die offers zijn zó aangenaam voor God, dat ze Hem doen besluiten de wereld nooit meer met een zondvloed te slaan. Waarom deze offers God aangenaam waren staat er niet bij⁶.

Abram.

Ook Abram en anderen offeren. Nergens wordt expliciet de betekenis ervan uitgelegd. Was die betekenis zó vanzelfsprekend voor de schrijver (Mozes) en de eerste lezers, dat er geen reden was daar apart iets over te zeggen?

Abram offert, nadat de Heer hem verschenen is en de belofte van landbezit en nageslacht gaf⁷. Gaat het dan om lofprijzing, dank of toewijding? Er wordt bij gezegd dat hij de naam van de Heer aanroept⁸. Offers waren dus uitingen van aanbidding en roepen om hulp. Abram wist zich afhankelijk.

God zelf gebruikt dieren als Hij zijn trouw aan Abram wil bevestigen. Abram moet een aantal dieren doormidden snijden en God zelf gaat er dan tussendoor. Zo sloot men in die tijd vaker verbonden met als symboliek: wij horen bij elkaar zoals die helften van deze dieren en beloven elkaar trouw. God gaat alleen tussen de stukken door en wil Abram zo overtuigen van zijn trouw⁹. Deze dieren zijn echter geen offerdieren - ze worden niet op een altaar aan de Heer gegeven.

⁴ Genesis 4:7 en 1 Johannes 3:12.

⁵ Het lijkt me geen exegese maar fantasie als men in Genesis 3:21 de instelling van offers leest.

⁶ Genesis 8:20-22. Volgens Martin Bucer (1527) in zijn boek over Efeziërs (heruitgave 2001) p.185 draait het hier, zoals bij alle 'Gode aangename offers', om toewijding die ook blijkt in daden.

⁷ Genesis 12:7.

⁸ Genesis 12:8; 13:4,18; 21:33; 26:25.

⁹ Genesis 15:8ev; cf. Jeremia 34:18.

Genesis 22 – Abraham offert Isaak.

Nadat z'n naam veranderd is in Abraham krijgen hij en Sara een zoon: Isaak. Na verloop van tijd draagt God hem op zijn zoon te gaan offeren. God stelt daarmee Abrahams loyaliteit op de proef: 'vertrouw je Mij echt helemaal, ook als Ik je iets vraag wat onmogelijk zwaar en onbegrijpelijk is?'¹⁰. Abraham moet niet alleen iets heel dierbaars geven aan God, maar ook z'n hele toekomstverwachting. Eigenlijk is de vraag: 'Abraham, heb je Mij lief boven alles? Dat is ook later de kern van de godsdienst: God liefhebben boven alles. Zowel in het O.T. (Deuteronomium 6:5) als ook in het N.T. (Lucas 14:25ev).

Het draait dus om trouw, vertrouwen en toewijding. God wil dat Abraham dat zichtbaar maakt middels dit offer¹¹. Op het laatste moment hoeft het niet. God geeft dan een ram, waarmee Abraham z'n offer van toewijding mag afmaken.

Dit geeft een heldere aanwijzing. Met offers 'zeg' je, dat je je hele leven toevertrouwt aan God en dat je je onder zijn leiding stelt. Zo offert een mens symbolisch zichzelf in het offer dat hij brengt. Abraham gaat naar Moria en is bereid zijn geliefd kind en zijn leven aan God te geven. Abraham laat God zien: in alles wil ik leven voor U en doen wat U zegt. En het offeren van de ram in de plaats van Isaak bevestigt dit geloof: 'HEER, zoals ik dit dier nu in z'n geheel offer, zo was ik bereid mijn zoon te offeren; ik erken dat alles wat ik heb en ben van U is. Ik wil leven in vertrouwen op U en U gehoorzamen, ook al kost het mij alles'.

Het is helder hoe het met Abrahams hart is gesteld.¹² God reageert blij en enthousiast op die toewijding en herhaalt zijn grote beloften nadrukkelijk en motiveert dat als volgt: '*Omdat je dit hebt gedaan, omdat je mij je zoon, je enige, niet hebt onthouden, zal ik je ... Want jij hebt naar mij geluisterd*'.¹³

Toewijding is hier het essentiële punt bij offers.

Jakob.

Jakob offert nadat hij een eed gezworen heeft en bouwt een altaar om God te eren als zijn God en waarschijnlijk om het gekochte land aan God te wijden¹⁴.

God geeft Jakob de opdracht een altaar voor Hem te bouwen in Betel. Opvallend is dat Jakob - voordat hij dat gaat doen - zijn familie oproept zich te reinigen¹⁵. Hij voelt blijkbaar aan, dat offers aan de HEER brengen betekent, dat je helemaal voor de HEER leeft. *Dit wijst er op, dat offeren ook betekent dat je tegen de Heer zegt: 'ik wil mezelf geven aan U - leven met U en voor U - zoals ik dit offer geef aan U'.*

Ook richt Jakob een steen op en wijdt die aan de Heer door er een wijnoffer op te brengen en olie¹⁶. Die steen moet herinneren aan Gods belofte. Tenslotte vermeldt Genesis 46:1 nog een offer.

Conclusies.

¹⁰ Genesis 22:1ev.

¹¹ Er zijn uitleggers die (onbewust) er van uitgaan, dat God dit offer van Abraham vraagt vanwege zonden die Abraham gedaan zou hebben – dan zou hij Isaak moeten offeren als schuldbetaling of straf. Maar de tekst geeft tot die gedachte geen enkele aanleiding! De oorzaak van deze onjuiste inkleuring is, dat men zo graag in de ram, die in plaats van Isaak geofferd wordt, Jezus (schaduwachtig) getypeerd wil zien die de straf voor onze zonden plaatsvervangend zou gaan dragen. Dit is geen eerlijke exegese. Dat de ram in plaats van Isaak geofferd wordt is in het verhaal bijkomstig. Het 'draait' om het geloof van Abraham volgens vers 1. Genesis 22 is daarom geen fundering onder de reformatorische leer dat Jezus plaatsvervangend om onze zonden/straf leed en stierf.

¹² Genesis 22:12. In deze lijn: J. Ridderbos, *Abraham, de vriend Gods*, hoofdstuk 18.

¹³ Genesis 22:15-18.

¹⁴ Genesis 31:53,54; 33:20.

¹⁵ Genesis 35:1-4.

¹⁶ Genesis 35:14. Ook dit offer bracht toewijding en dank tot uitdrukking en had niets met zonden te maken.

- a. 'Offeren aan de Heer' is in Genesis: je volledig toewijden aan Hem. Zo zijn het tevens uitingen van dankbaarheid, vertrouwen en aanbidding.
- b. Genesis geeft geen aanwijzing dat een offer aan God een (symbolische) betaling of vergoeding voor zonden geeft.

3.2. Exodus en offers.

Verzoek om aan God te offeren.

Mozes vraagt Farao om Israël naar de woestijn te laten gaan om de HEER offers te brengen om Hem te vereren¹⁷. Offeren betekent hier dus: God eer bewijzen.

Pesach - lam en bloed.

In de avond voor de uittocht moeten de Israëlieten een lam of bokje slachten en het bloed aan de deurpost strijken. Volledig aangekleed om te vertrekken, moeten zij dat dier 'in grote haast' roosteren en eten. Het is een pesachmaal ter ere van de Heer¹⁸.

Deze dag maakt God tot een blijvende gedenk- en feestdag¹⁹. Men moet zich bewust blijven dat de Heer hen bevrijd heeft en dat ze zijn volk zijn.

In die eerste pesachnacht in Egypte kwam niets van dit dier op een altaar! Het was toen geen offer. In Exodus 12:27 zal 'offer' bedoeld zijn als een jaarlijkse gave om feestelijk de redding te vieren²⁰. Pas na de wetgeving vierde men het rond het heiligdom en viel het pesachlam in de categorie vredeoffers (offers met maaltijd).

Het gebeuren met het Pesach-lam is in Egypte duidelijk *geen verzoeningsritueel voor zonden*. God zag zijn volk als zijn eerstgeboren zoon en had het lief (Exodus 4:22,23) en wilde Egypte treffen en hun goden vernederen (12:12). Er is dan geen sprake van zonden bij Israël, waardoor (als straf) hun eerstgeborenen dáárom gevaar liepen. God was niet (ook) boos op hen, maar juist met ontferming over hen bewogen.²¹

Het aan de deur gesmeerde bloed was voor de Heer het teken, dat ze luisterden naar Hem en mee wilden met Hem en gelóófd en in zijn reddende macht²², ook al zagen ze nog niets van bevrijding! God beproefde hen hiermee. Wie het Pesach niet zou vieren, zou die nacht wel mee het land uit mogen, maar dan een dode te betreuren hebben net als de Egyptenaren. Het bloed aan de deur 'zei': hier wonen gelovigen. De blijvende les is: *bevrijding geeft God, als je gelooft en verwachtingsvol doet wat Hij zegt!*

Zo waren alle Pesachhandelingen een uiting van geloof. En later als men het vierde werd weer helder: doe wat God zegt en vertrouw Hem, ook al zie je nog niets van wat Hij zegt. Pesach leert je geloven: vertrouwen in Gods macht, hulp en vraagt aanbidding²³. Die

¹⁷ Exodus 3:18; 9:1. Als het om toewijding gaat (zie conclusie over Genesis), is de weigering van Farao nog begrijpelijker (Exodus 5:1-5). Het volk mag zich niet toewijden aan hun God. Het is des te meer een strijd tussen de HEER en de goden van Egypte.

¹⁸ Het dier werd in z'n geheel geroosterd of gebraden, Exodus 12:8,9. Dat is anders dan bij offers! Zo ook in 2 Kronieken 35:13 volgens NBV. Ook Exodus 12:11 zegt dat het hier om een maaltijd, gaat (en blijkbaar niet om een offer). C. Houtman (in COT) vertaalt Pesach consequent met 'de maaltijd van het voorbijgaan'.

¹⁹ Exodus 12:14,42.

²⁰ C. Houtman vertaalt ook in 12:21,27 met 'maaltijd'. Was het slachten en eten van jonge dieren voor Egyptenaren een gruwel? Zo ja, dan was Pesach een gedurfde uitdaging naar Egypte! Zie C. Houtman in COT p. 178, die ook wijst op Exodus 8:22.

²¹ P.H.R. van Houwelingen constateert: "Er is geen enkele aanwijzing in de Bijbel dat het paaslam zonde torst" (CNT-Johannes, bij Joh 1:29, p. 66). Hetzelfde schrijft hij even verder (terecht) over het dagelijkse morgen en avondoffer (p. 67). Zo ook Johan Vos in zijn 'De betekenis van de dood van Jezus': 'Bij het paasoffer ontbreekt ten enenmale de gedachte dat één dier plaatsvervangend voor de gemeenschap sterft' (p.128). Het pesachlam was ook later iets feestelijks (bv 2 Kronieken 35:11-13).

²² Exodus 12:13; het gaat om wat anders dan zonden bedekken, zoals vaak beweerd wordt.

²³ Zo past het ook beter in 1 Korinthiërs 5:7 waar Paulus zegt: 'ons Pesachlam, Christus, is geslacht'. De context gaat immers over heiliging van het leven en dus over toewijding aan God en niet over schuldvergeving.

basishouding is de enige houding die past tegenover God. Zo leert het Pascha de weg van het leven met God, maar niet via een 'betaling' voor zonden of schuld.

Wet op de eerstgeborenen.

Na de uittocht lezen we, dat alle eerstgeborenen van mensen en dieren voor de HEER zijn. De menselijke eerstgeborenen zullen vrijgekocht worden en alle eerstgeboren dieren zullen geofferd worden behalve een ezelsveulen. Dit zal vaste regel blijven²⁴. Dit herinnert aan hun verlossing. Zij zijn Gods eigendom²⁵. De regel op de eerstelingen herinnert hieraan en is een oefening in (besef van) toewijding. Zo waren de koninklijke belastingen vroeger: alle eerstelingen zijn voor de Koning, die recht heeft op alles in je leven. Op het offeren aan andere goden staat dan ook vanzelfsprekend de doodstraf²⁶.

Toewijding.

Bij de officiële verbondssluiting staan offers en bloed in het kader van wederzijdse toewijding aan elkaar. Het bloed van de offers bezegelt het verbond. De ene helft wordt tegen Gods altaar gegoten en met de andere helft wordt het volk besprenkeld²⁷. Het bloed van dezelfde dieren rust zowel op God als op het volk. Ze horen bij elkaar, vormen een eenheid en wijden hun leven aan elkaar. Dat is verbondssluiting. God mag zijn volk houden aan de gevraagde en gegeven toewijding (24:3,7,8) en het volk mag God daaraan houden. In Exodus 32 blijkt al spoedig Israëls ontrouw. Zij offeren (zich) aan een stierkalf (7-10). *Ook volgens Exodus 34:13-16 betekenen offers en offermaaltijden voor andere goden, dat je jezelf aan hen toewijdt. Dat kan God als gezond afgunstige Echtgenoot niet accepteren.* De dienst van priesters is in Exodus meer gericht op het leven met God dan op herstel van dat leven na zonden. Israël zal een koninkrijk van priesters worden. Dat is Gods plan: een heilig volk van toegewijden, priesters tot heil van ... de volken²⁸. Van een reinigingsoffer is alleen sprake bij de priesterwijding van Aäron cs, zonder dat er sprake is van speciale zonden. Ook bij deze inwijding ligt de nadruk op levensheiliging en toewijding en feest. Een ram werd als brandoffer in z'n geheel geofferd op het altaar, tot een geurige gave voor de HEER; en een ram als vredeoffer om feestelijk bij God te eten²⁹.

Conclusie.

Ook in Exodus is het belangrijkste punt bij de offers het eren van God door jezelf toe te wijden aan Hem. Niets wijst op betaling voor zonden of schuld.

3.3. Leviticus en offers.

Relatie tussen de offerwetten en de hele wet.

God gaf zijn wet, nadat Hij zijn volk uit Egypte had bevrijd. Hij heeft geweldige plannen met Israël. Hij wil in dit volk zijn heerlijkheid tonen aan de andere volken. Het eerste wat Israël dan moet leren is: leven met God en volgens hemelse wijsheid. Je kunt zeggen: het Woord van God (als hemelse wijsheid of als hemels leven) moest in hen vlees en bloed worden. Daartoe dienen alle ethische, sociale, juridische en liturgische wetten. Ook de offerdienst is ingesteld om Israël wijs en mooi te maken, zodat het andere volken zou gaan opvallen³⁰. Ze wijzen de weg naar eenheid met God en naar meer hemelse heerlijkheid.

²⁴ Exodus 13:1,2,13,15. Deze regel bepaalt dat het eerste altijd God toekomt als hun Redder en Koning.

²⁵ Exodus 19:3-6.

²⁶ Exodus 22:19.

²⁷ Exodus 24:3-8.

²⁸ Exodus 19:5,6.

²⁹ Over de stier bij de wijding: Exodus 29:4,10-14. Over de andere offers: Exodus 29:15-28.

De offerdienst is bedoeld om Gods volk te onderwijzen en gevoelig te maken voor de vraag waar het in het leven van alledag om gaat. God verplicht zijn volk tot uiterlijke liturgische handelingen, opdat het hele leven van het volk daarmee parallel zou gaan lopen. Alle ceremoniële wetten kun je zien als ‘godsdiens-oefeningen’.

Waar gaat het God niet om?

Offers en offerdieren zijn verplichte of vrijwillige *gaven* van mensen aan God. Maar bijbels gezien kan de boodschap niet zijn, dat God aan iets gebrek zou hebben. Alles wat een mens heeft en kan geven, heeft hij immers van God gekregen! De hele wereld is van Hem. *Offers maken God niet rijker*. Denk ook niet dat Hij honger heeft en gevoed moet worden. Helaas dacht men dat ook wel eens in Israël.³¹ Dat zet de hele godsdiens in een verkeerd kader. Alles is immers van God! Hij is en blijft de grote Eigenaar. Hij geeft voedsel aan mensen en niet andersom! Ook het idee, dat Israël met offers iets aan God zou betalen of vergoeden voor hun zonden, kan de bedoeling niet zijn. *Alles is al van God. Daarom kunnen mensen met hun gaven nooit God verplichten tot zegenen*. Die gedachte is absurd. Bij de HEER is geen enkele plaats voor het heidense ‘do ut des’: ik doe iets voor U, opdat U iets zult doen voor mij. De HEER walgt van omkoperij.

Waar gaat het God wel om?

Toch zoekt en wil God iets. Geen gaven of geschenken, maar de mensen zelf: *hun hart*. Hun liefde wil Hij. Daar gaat het Hem om in de hele geschiedenis – van begin tot eind. In alle wetten en bij alle profeten gaat het om het hart van de mensen. Het is te verwachten, dat hier ook het kernpunt van de door God ingestelde offerdienst ligt.

Principes.

Het bovenstaande is eenvoudig, maar leidt tot de volgende belangrijke principes, die we vast moeten houden als we de offerwetgeving in Leviticus bestuderen:

- a. God wil niet dat schepselen Hem *iets* geven, maar *zichzelf: hun hart, hun liefde*. Dat voldoet aan zijn verlangen. Mensen kunnen God nooit *iets* geven waar Hij rijker of ‘voldaan’ van wordt. Alles is al van Hem. Daarom kunnen schepselen hun Schepper nooit *iets* betalen; ook geen schade compenseren of schuld betalen (Psalm 49:8-10,16; 116:12).
- b. Een schepsel ontvangt alles en kan daarom nooit iets *verdiene*n bij zijn Schepper (Lucas 17:9,10). Wel kan de Schepper zijn schepsel een beloning beloven, maar dat is dan een extra gunst of stimulans.
- c. Het leven in liefde is de kern van de wet en de profeten. Het zou erg vreemd zijn, als dit niet het centrale punt is in de offerwetgeving. Gods verlangen is dat mensen Hem leren kennen, liefhebben, vertrouwen en volgen als hun God en Koning.
- d. Offers zijn in Israël door God voorgeschreven. Vanuit a, b en c lijken ze bedoeld als symbolische, rituele handelingen waardoor God zijn volk toewijding wil leren, om samen met Hem te leven in wederzijdse toewijding en liefde.
- e. Hoe meer de Israëlieten de lessen van de offers ter harte nemen – des te meer zal het verplicht-offeren worden tot een zichzelf-vrijwillig-offeren aan Hem, hun geweldige God.

³⁰ Deuteronomium 4:5-8. Dat het leren leven met God het doel is van allerlei bepalingen blijkt bijvoorbeeld in Deuteronomium 14:23b.

³¹ Psalm 50.

Leviticus 1-5. Bijzonderheden.

Leviticus begint met de beschrijving van de vijf hoofd-offers: brandoffers, graanoffers, vredeoffers, reinigingsoffers en hersteloffers. De laatste twee worden ook wel zondoffers en schuldoffers genoemd. Andere offers (bv wijnooffers; 23:13) vallen onder deze vijf categorieën. Voordat we ze afzonderlijk bespreken noteren we eerst een paar algemene waarnemingen.

I. Het is te verwachten dat *de eerstgenoemde offers* – de brandoffers - de belangrijkste offers zijn. Ook deze offers zijn ter verzoening³² en zullen aangeven wat daarbij het belangrijkste is.

II. Het valt op dat hier de offers voor zonden als laatsten genoemd en besproken worden. Dit lijkt er op te wijzen, dat het in het leven met God als verzoenden niet draait om belijden en wegdoen van schuld. Vergeving komt blijkbaar pas aan de orde, als het in het leven met God overeenkomstig de 'normale' offers (de eerste drie) misgegaan is.

III. Bij de offers voor zonden, gaat het om zonden die *per ongeluk* begaan zijn. Voor *opzettelijke* zonden zijn in het Oude Testament geen offers ter verzoening³³, maar gold de doodstraf. Dit is te begrijpen, want als mensen willens en wetens tegen Gods wil in gaan, maken ze het verbond met Hem kapot. Dan is bekering nodig (in dat geval werd de doodstraf niet rigoreus toegepast maar met wijsheid de situatie beoordeeld)³⁴.

Bij *onopzettelijk* zondigen is wel *berouw*, maar geen *bekering* nodig. Zware schuldbelijdenis is dan niet aan de orde³⁵.

IV. Het bloed van alle dieren wordt tegen of bij het altaar uitgegoten; Leviticus 1:5,11,15; 3:2,8,13. Ook bij de reinigings- en hersteloffers is dit voorgeschreven en worden enkele druppels bloed dicht bij God gebracht; Leviticus 4:6-7, 16-18, 25, 30, 34; 5:9; 7:2,14. Wordt met het uitgieten het leven aan God (terug)gegeven. In het bloed is het leven en dat is van Hem; Genesis 9:4; Leviticus 7:26,27. Dit uitgieten is bij alle offers gelijk en geeft dus niet de specifieke betekenis van een offer aan. Geeft de offeraar in het storten van het bloed bij het altaar symbolisch het leven van een ander of zijn eigen leven aan God? Wat past het best bij de hele Godsdienst?

V. Het offer krijgt een specifieke betekenis door wat met het vlees en vet gedaan wordt. Dit is per offersoort verschillend.

VI. Wie offert legt (of drukt met) zijn handen op het offerdier³⁶. Meestal op de kop. Daarmee legde de offeraar iets van zichzelf, zijn intentie op het dier. Je drukt daarmee uit: 'Heer, met dit dier zeg ik symbolisch tegen U: ...'. Het kan dan om dankbaarheid, toewijding of vreugde gaan. Of om een schuldbelijdenis met het verlangen naar vergeving en nieuwe toewijding. De specifieke intentie bepaalt wat voor offer het is. De priester hoort bij de handoplegging

³² Leviticus 1:4.

³³ Ook in het Nieuwe Testament is er geen offer voor opzettelijk zondigen, volgens Hebreë 10:26ev.

³⁴ Er is een helder onderscheid tussen deze twee soort zonden. Dat er grensgevallen zijn die moeilijker te beoordelen zijn, blijkt wel in Lev 5:1ev; 5:20ev (en bv in het geval van David met Batseba). Deze grensgevallen vegen het duidelijke onderscheid niet weg en maken het zeker niet onbruikbaar!

³⁵ Dit verschil in zonden is weinig bekend onder christenen. Toch is dit onderscheid bepalend voor Gods reacties op zonden. Kleine bewust gedane zonden zijn in Gods ogen erger dan grote onbewust gedane zonden. Het is ontdekkend en gezond als christenen concreet met dit onderscheid gaan werken.

³⁶ Het wordt niet steeds vermeld maar is een vast onderdeel, Leviticus 1:4; 3:2,8,13; 4:4,15,24,29,33; 8:14,18,22.

wat de offeraar met zijn offer wil zeggen tegen God en weet dan hoe dit dier geofferd moet worden.

Dat offeraars met de handoplegging altijd zonden op het dier leggen is onjuist (zie W.H. Gispen, COT, p. 37-39). Het beroep op Leviticus 16:21 gaat niet op. Overdracht van zonden verklaart het hele ritueel met de zondebok en wordt daarom op die plaats uitdrukkelijk beschreven, maar zegt niets over de handoplegging bij andere offers. In Numeri 8:10,11 is duidelijk geen sprake van zondeoverdracht.

VII. Het gaat om de intentie bij de offers. Ze hebben op zichzelf geen waarde, zo blijkt elders in de Bijbel. God heeft een afkeer van offers als er geen toewijding aan Hem is; als de liefde tot God en de naasten mist (zie bv Jesaja 1:10ev; Jeremia 7:21-23; Amos 5:25ev).

I. Brandoffer (Leviticus 1).

Dit is het eerste en belangrijkste offer. Het komt het meest voor en is ook het dagelijks morgen- en avondoffer voor het hele volk. Het vuur ervan moet dag en nacht blijven branden³⁷. Alle andere offers komen 'boven op' dit brandoffer.

Na handoplegging en bloedgieting wordt het dier in z'n geheel verbrand. Alleen de huid is voor de priesters³⁸. Dit totale offer is een geurige gave die de HEER behaagt³⁹.

Waarom is de reuk zo positief en aangenaam voor God?

Aangenaam voor God is alles waarin mensen toewijding aan Hem laten blijken. Het is daarom aannemelijk, dat de offeraar bij een brandoffer zegt: 'Heer, dit dier symboliseert mij; ik wil U zeggen, dat ik mijzelf helemaal aan U wil geven'. Een brandoffer is een positieve belijdenis van overgave, trouw en toewijding. Tegelijk bid je: 'HEER, help mij met mijn leven voor U een aangename geur te verspreiden; dit is mijn verlangen'. Dit schreef de HEER voor als het eerste offer. Dit is immers het belangrijkste in het leven met God: toewijding is de kern van de Godsdienst in de hele Bijbel.

Zulke brandoffers werden verplicht dagelijks tweemaal gebracht namens het hele volk. God prentte op deze manier in: voor iedere Israëliet zal toewijding kenmerkend zijn!

De gewoonte zal ontstaan zijn, dat iedere Israëliet er lichamelijk of in gedachten 's morgens en 's middags bij was, als deze offers in Jeruzalem gebracht werden. Het hgele volk wijdde zich zo 2x daags toe aan God. Dat was godsdienstoefening nummer 1 - voor iedereen!

Naast deze gewoonte kon men zich samen of persoonlijk nadrukkelijker toewijden aan de HEER door een extra brandoffer te brengen. Bij feesten gebeurde dit in grote aantallen en ook wel gezamenlijk!

In Leviticus 1:4 staat, dat God het brandoffer aanvaardt als verzoening. Dit is belangrijk. Het brandoffer is God aangenaam en bewerkt verzoening. Verzoening met God ontstaat en is er als mensen zich toewijden aan God en de leiding van hun leven overgeven aan Hem. Dat is wat God wil leren door het brandoffer. Dit betekent bereidheid tot zelfverloochening waar dat maar nodig is. De offeraar zegt, dat hij om zo te zeggen bereid is voor God te sterven aan zijn eigen ik; of dat hij zo nodig zichzelf op het altaar wil leggen (of kruisigen). Die houding maakt mensen aangenaam voor God. Zo is er eenheid, eensgezindheid, wederzijdse liefde die kan groeien. Dit is *verzoend* leven. Zo kan God met de mens samen leven en samen bouwen aan zijn koninkrijk.

³⁷ Exodus 29:38-42; Leviticus 6:1-6.

³⁸ Leviticus 7:8.

³⁹ Leviticus 1:9,13,17. NV vertaalt met: 'tot een lieflijke reuk voor de Heer'.

Waarschijnlijk ligt hier ook de verklaring waarom God zoveel dierenlevens inzet en dus zoveel dierenbloed laat vloeien. Dit heeft ‘een schaduwkant’, zei iemand tegen me. Zeker in de 21^e eeuw wekt het weerzin op. Maar deze donkere kant (van dood en bloed) heeft een bedoeling. Het gaat werkelijk om iets heel ernstigs: om leven of dood! De offeraar moet bereid zijn ‘aan zichzelf te sterven’. Jezus noemt dat later ‘*je leven aan Hem verliezen, dán zul je het ware eeuwige leven pas vinden*’ (Matteüs 16:25). Jezus zegt daarmee feitelijk: *jij moet dood, sterven aan jezelf!* Dit is een harde realiteit: wie niet vrijwillig wil sterven aan zijn eigen ‘ik’, zal straks gedoemd zijn voor eeuwig te sterven. Ook Jezus doodde zichzelf. Zo greep Hij het ware leven. Ook in het OT was dit al de enige weg ten leven. Dit is levensbelangrijk en ernstig. Daarom zette God het ‘zwarte en donkere’ middel in van de dood van veel dieren.

Overigens is het hypocriet, als mensen vandaag moeite hebben met het feit dat God zoveel dieren liet offeren. God offerde dieren op om mensen levensreddende lessen te leren, terwijl wij vandaag zeer veel dieren offeren voor onze magen.

Verzoenen – bedekken.

God aanvaardt het brandoffer als teken van *verzoening* (1:4). Het woord voor verzoening stamt in het hebreuws van ‘*k-p-r*’ wat waarschijnlijk ‘bedekken’ als grondbetekenis heeft. Dit past goed bij het brandoffer. Als mensen verklaren met hart en ziel voor God te willen leven, bedekt dat allerlei (kleine) tekortkomingen. God wil dan graag vergeven. Liefdevolle toewijding verzoent mensen met God. En als zij ernstig of opvallend tekort geschoten zijn, zijn er zondeoffers. Maar het volksleven moet gestempeld zijn door het positief aan God toegewijd zijn. Paulus zegt later hetzelfde: *We zullen ons als levende, heilige en God welgevallige offers in zijn dienst stellen; dit is onze ware godsdienst!* (Romeinen 12:1). Deze verklaring doet recht aan de woorden *verzoenen, bedekken* en verklaart ook wanneer mensen *aangenaam zijn voor de HEER of een geurige gave voor Hem*.

Bovenstaande verklaring van het brandoffer is veel aannemelijker dan de verklaring, dat offerdieren symbolisch plaatsvervangend stierven voor de zonden. Vooral ook omdat er bij de brandoffers - en de volgende twee offers – nog helemaal geen sprake is van zonden! Die komen bij de laatste twee offers pas echt in beeld.

Het brandoffer is in het OT het belangrijkste offer.

We zetten nog even op een rij waarom het brandoffer het belangrijkste offer is:

1. Het brandoffer wordt als eerste genoemd in Leviticus 1-5.
2. Het altaar heet *brandoffer*altaar (bv Leviticus 4:7,10); genoemd naar het meest wezenlijke.
3. Brandoffers werden dagelijks tweemaal geofferd voor het hele volk (Exodus 29:38v).
4. Het vuur van het brandoffer moest dag en nacht blijven branden op het altaar (Leviticus 6:8,9). De brandoffers vormden de basis of ondergrond onder alle andere offers.
5. Brandoffers bracht men vaak in grote aantallen; schuld- of zondeoffers niet.
6. De boodschap van dit offer - toewijding - is de kern van Gods wet en van de hele godsdienst (zie Deuteronomium 6:4,5; Romeinen 12:1). Het gaat er om dat mensen hun leven geven als een brandoffer aan de HEER, tot hun leven een aangename geur voor Hem is.

Toewijding is allesbeheersend en centraal.

Iedere Israëliet kon weten wat het belangrijkste is: toewijding aan God. Dat is hetzelfde als *je hart en wil afstemmen op Gods hart en wil*. Daardoor groeit jouw eensgezindheid met

Hem en met elkaar. Dat is verzoening op z'n best. Zo kun je als verzoenden samen leven: wederzijdse gerichtheid op elkaars belangen⁴⁰.

Ook onder mensen geldt dat verzoend leven er alleen is als er wederzijds een positieve afstemming op elkaar is. Herstel na verstoring, verzoening van een intieme relatie ontstaat nooit door een betaling. Ook niet door het uitzitten van een straf. Wel door schuld erkennen, vergeving vragen en een andere houding aannemen. Dan kan straf of schuld zelfs kwijtgescholden worden. Schuld betalen is niet cruciaal bij echte verzoening tussen mensen. Het brandoffer lijkt er op te wijzen, dat het bij God ook niet cruciaal is.

II. Graanoffer (Leviticus 2).

Dit was een offer van landbouwproducten. Een deel van de oogst werd geofferd als een dankoffer en eerbewijs aan God. Zo erkende je, dat de Heer jou deze oogst en zo je inkomen gaf. Er werd iets van dit offer op het altaar geofferd en de rest was voor de priesters. Ook dit was een positief offer. Ook hier wordt bij gezegd dat de geur ervan de Heer behaagt (Leviticus 2:2,9). Als mensen zo hun dankbaarheid uiten doet dat God goed.

III. Vredeoffer (Leviticus 3).

Na de handoplegging was ook bij dit offer de symbolische overgave van het leven aan de Heer door de bloedstorting. Daarna 'sprak' dit offer van vrede. Want na slachting kwam het *binnenste* vet op het altaar - als een geurige gave die de Heer behaagt⁴¹. Dit symboliseerde de *innerlijke* toewijding van de offeraar. Daarna werden borststuk en rechterachterbout aan de Heer gegeven door het omhoog te heffen. Vervolgens was het als een geschenk van God voor de priesters⁴². Van de rest van het vlees aten de offeraars zelf⁴³. Dit offer werd zo een feestelijke maaltijd om de vrede met God te vieren. Hierbij wordt zelfs gezegd dat het vet op het altaar in rook opgaat 'als voedsel voor de Heer'⁴⁴. Symbolisch aten bij dit offer de Heer, de priesters en de offeraars samen van hetzelfde dier. Er is vrede, eenheid, eensgezindheid. Het samenleven met God en zijn dienaren moest je af en toe vieren met een vlees maaltijd (bedenk dat vlees geen dagelijks voedsel was)!

De basale gezindheid, die je bij dit offer duidelijk maakte, was: 'Heer ik wil blij zijn met U en uw dienaren. Graag wil ik in harmonie met U en hen leven en me daarvoor inzetten'. Zo kon dit offer in grote aantallen gegeven en gevierd worden bij allerlei vreugden.

IV en V. Reinigingsoffer en Hersteloffer (Leviticus 4 en 5).

Reinigings- en hersteloffers bewerken verzoening na de ontdekking van *onopzettelijke* zonden⁴⁵. Ook als je naderhand beseft, dat je iets nagelaten of gedaan hebt vanwege angst om bij een misdaad betrokken te raken⁴⁶. Ook vallen zonden door onoplettendheid hieronder⁴⁷.

Het onderscheid tussen de categorie zonden waarvoor reinigingsoffers gebracht moesten worden en de andere categorie waarvoor herstel offers voorgeschreven zijn, is niet helemaal

⁴⁰ Zo ook de Reformator Martin Bucer in *De brief van Paulus aan de Efeziërs*, 1527/2001, o.a. p.185.

⁴¹ Leviticus 3:3-5 e.a.

⁴² Leviticus 7:30-36.

⁴³ Leviticus 7:11-21.

⁴⁴ Leviticus 3:11,16.

⁴⁵ Leviticus 4:1-3,13,22,27; 5:5,14,17. In NV51 heten deze offers zondoffer en schuldoffer.

⁴⁶ Dit wordt beschreven in Leviticus 5:1. Dit valt in de categorie 'onopzettelijke zonden'. Door een vlag van angst hou je soms zomaar je mond. Later besef je pas, dat je ongehoorzaam was aan de Heer.

⁴⁷ Leviticus 5:2,3,4,5. Er is natuurlijk een grijs gebied tussen willens en wetens zondigen en onopzettelijk zondigen. Bij beoordeling is altijd liefde, wijsheid en geestelijk inzicht nodig. Toch geeft dit onderscheid altijd het goede uitgangspunt, omdat dit heel helder maakt waar het God om gaat!

helder. Gaat het bij de laatste offers om zonden waardoor ook schade toegebracht is aan mensen of aan God, wat dan ook hersteld moet worden? Dan is reiniging én herstel nodig. Of wordt het onderscheid bepaald door de vraag of een (onopzettelijke) zonde begaan is tegenover mensen (*indirect ook tegen God*) of rechtstreeks (*direct*) tegen God? Er is verschil, maar tegelijk zijn beide categorieën zonden overtredingen tegen de HEER en zijn geboden. In het deel over hersteloffers (Leviticus 5:14-26) lopen die twee categorieën door elkaar.

De dieren werden bij deze offers niet op het altaar maar buiten de legerplaats verbrand⁴⁸. Dit geeft aan dat het geen positief offer was en wordt dan ook nergens 'een aangename geur voor de HEER' genoemd. Ze waren geen geschenken aan God. Ze kunnen ook geen betaling van straf of voldoening van schuld zijn, maar wel een belijdenis van schuld en strafwaardigheid. De kadavers van deze offers werden vernietigd. Door de handoplegging zei de offeraar: 'Heer, ik belijd dat ik schuldig en strafwaardig ben – ook al was mijn zonde onopzettelijk. Ik verdien buitengesloten of zelfs gedood te worden, zoals dit dier. Maar zoals dit dier nu buiten de legerplaats (als afval) *vernietigd* wordt, zo wil ik het zondige in mij (de zondige neigingen van mijn vlees) wegdoen, daar afstand van doen en het doden (kruisigen, vernietigen)⁴⁹. Wilt U mij vergeven?'. Het NT roept in dit spoor op bereid te zijn jezelf te kruisigen en *ten bloede toe weerstand te bieden in de strijd tegen de zonde* (Hebreeën 12:4). Dan is er redding.

Druppels bloed van dit offer naar God toe.

De boodschap van dit offer wordt dichtbij God gebracht. Een paar druppels bloed worden als symbool van het leven van de offeraar in de richting van het voorhangsel gesprendeld (naar God toe). Ook wordt het aan de horens van het reukaltaar gestreken (waarop symbolisch de gebeden geofferd werden). De belijdenis en het gebed van de offeraar worden zo als het ware meer in Gods blikveld gebracht, want zonden moeten echt vergeven worden en geen rol meer spelen. Anders is verzoend leven uitgesloten. Dat benadrukt deze handeling. De rest van het bloed wordt uitgegoten *aan de voet van* het brandofferaltaar en niet '*tegen de zijanten*' van het altaar⁵⁰. Onderstreept dit verootmoediging, doordat er iets meer afstand is?

Uit niets blijkt, dat het offerdier de straf voor de zonde droeg. Het is dan ook de vraag of offerdieren in de tijd van het OT ooit gezien zijn als afbeeldingen van een komende of Redder die plaatsvervangend de straf voor zonden zou dragen.

Zondeoffers zijn bedoeld als een symbolische handeling om *schuld en bekering van zonden te belijden*. Via deze weg beloofde en belooft God vergeving en reiniging. Dat het gaat om *hernieuwde toewijding* blijkt ook uit het volgende.

Het binnenste vet op het altaar.

Bij dit offer wordt het binnenste vet toch ook geofferd op het brandofferaltaar⁵¹. Op dat altaar wordt alleen geofferd *wat aangenaam is voor God*. Dit onderdeel wordt dan ook hier *een geurige gave* genoemd (4:31). Deze handeling wordt helder, als je bedenkt, dat deze offers gebracht worden na onopzettelijke zonden. De offeraar heeft wel gezondigd, maar het was zonder opzet (vs 1ev). Er was geen boos verzet in het hart. Symbolisch wordt gezegd:

⁴⁸ Leviticus 4:11,12.

⁴⁹ Soms kunnen goede verlangens of neigingen het dienen van God in de weg staan. Dan moeten ze verloochend worden. Zoals het verlangen naar voedsel bij Jezus in de woestijn (Matteüs 4:2-4) of zijn verlangen dat het komende lijden afgewend zou worden in Getsemané (Matteüs 26:39).

⁵⁰ Leviticus 4:7,18,25,30,34; 5:9 (cf 1:5,11,15; 3:2,8,13).

⁵¹ Leviticus 4:8-10,19,26,31,35.

van binnen - in/rond buik en nieren - wilde de zondaar deze zonde niet. In hem was het goede verlangen om toegewijd voor de Heer te leven (een keus en dan ook bewerkt door Gods Geest). Na ontdekking van onopzettelijke zonden belijdt een gelovige met dit offer symbolisch dat hij/zij weliswaar de dood schuldig is, **maar mag zijn toegewijde innerlijke toch symbolisch op het altaar aan God aanbieden. Dat was immers bij deze zonde positief, aangenaam voor God gebleven.** De offeraar had zich niet van God afgekeerd. Hij bleef innerlijk 'aangenaam voor de Heer' (4:31).

Door deze verplichte handeling komt als het ware de vraag van God naar de offeraar: je zondigde wel, maar je hebt je hart toch niet afgekeerd van Mij? Toewijding was en is toch jouw blijvende keus en verlangen? Jouw zonde was toch geen rebellie of bewust verzet tegen Mij, maar onopzettelijk?

Dit element van innerlijke toewijding hoort wezenlijk bij de offers van reiniging en herstel. Dat blijkt in Leviticus 5:7ev. Als je te arm bent en geen schaap of geit kunt offeren tot reiniging of herstel, dan mag je twee duiven nemen. Waarom twee? Omdat een duif gewoon te klein is om het binnenste vet er uit te halen. Daarom werden de twee elementen van het ene zondoffer hier verdeeld over twee duiven. De ene werd als reinigings- of hersteloffer gebruikt en de andere als brandoffer. Maar ze horen bij elkaar. Met de ene belijdt je dat je gezondigd hebt en dus schuldig, maar met de andere duif je toewijding. Die twee elementen horen ook vandaag na zonden aanwezig te zijn: *berouw* en *hernieuwde toewijding*.

Even verder lezen we, dat priesters ook van het vlees van deze offers mogen eten (6:26; 7:6,7). Maar bij overvloed zal het meeste gewoon buiten de legerplaats verbrand zijn.

Wie zelfs te arm is om twee duiven te kopen en te gebruiken als offer om vergeving te vragen, mocht een tiende efa tarwebloem aanbieden (5:11-13). Ook hiervan moet dan een deel (een handvol) op het altaar verbrand worden voor de HEER. De rest was voor de priester. Opvallend is dat er ook reiniging en vergeving mogelijk was zonder bloed of dood van een dier! Dit bevestigt dat het bij offers draait om de intentie van de offeraar. Als die goed is, is de vorm van het offer voor vergeving niet essentieel.

Combinaties van offers.

Opvallend is dat bij bijzondere situaties vaak een reinigings- of hersteloffer gecombineerd werd met een brandoffer. Dan wordt - naast belijdenis van schuld, strafwaardigheid en afkeer van de zonde - extra nadrukkelijk de hernieuwde toewijding beleden. Wordt daarmee onderstreept, dat berouw zonder bekering en hernieuwde toewijding onmogelijk is en dat het vooral om dat laatste gaat? 'Goedkoop schuld belijden' (zonder radicale toewijding) kan echt niet! Je leest dit o.a. bij de inwijding van priesters in Leviticus 8 en bij de grote verzoendag in Leviticus 16.

Bij grote vreugde worden vaak héél veel offers gebracht (bv in 1 Koningen 8:62ev). Meestal gaat het dan om één enkel zondoffer en veel brandoffers. God vraagt geen duizendmaal belijden van dezelfde zonden, maar herhaalde oefening in overgave en toewijding kan heel feestelijk zijn. In Ezra 8:35 lezen we dat naast veel andere offers twaalf geitenbokken werden geofferd: één reinigingsoffer per stam, naast 185 andere offers. Dit alles als één groot brandoffer.

Herstel van aangebrachte schade.

Hersteloffers waren ook bedoeld om aangebrachte schade te vergoeden. Dit laatste gebeurde alleen in situaties waarin dat duidelijk kon. Als dat onmogelijk was, kon er alleen

vergeving gevraagd worden. Bij herstel moest vaak de schade vergoed maar ook vaak wat meer gegeven worden, als smartengeld voor de benadeelde.

Bij hersteloffers gaat het om genoegdoening of compensatie voor schade die je aanbracht⁵². Maar dit zijn speciale situaties.

Het is onjuist en onlogisch om de gedachte van compensatie uit deze laatst genoemde offers te nemen en die te maken tot het centrale punt in alle offers en hiermee dan de (centrale) leer van de verzoening door voldoening te funderen.

Grote Verzoendag (Leviticus 16).

Bewijst iets van deze feestdag, dat offeren met 'schuldbetaling' te maken heeft?⁵³.

Eenmaal per jaar werd een soort algehele 'geestelijke schoonmaak' gehouden. Alles werd opnieuw gereinigd en geheiligd. Niet alleen mensen maar ook 'dingen' als het heiligdom en het altaar werden met bloed gereinigd en geheiligd!

Een stier werd als reinigingsoffer gebracht voor Aäron en een bok als reinigingsoffer voor het volk. Na slachting werd iets van het bloed van beide dieren gesprenkeld op het verzoendeksel. In het Allerheiligste werd dan eerst een wolk van wierook aangebracht. Om 'zomaar kijken naar God' onmogelijk te maken? Bloed werd ook gesprenkeld op de vloer van het heiligdom en daarna op het brandofferaltaar. Zo werd alles gereinigd met dit bloed, staat er. Maar de vraag is: hoe 'werkte' dat?

Zoals we zagen beeldt het *reinigingsoffer* schuldbelijdenis (van onopzettelijke zonden) af en hernieuwde toewijding. Dit werd vlak bij God gebracht met dit bloed. Het hele heiligdom werd als het ware geestelijk gekleurd door dit bloed. Alle mogelijke verontreiniging werd gereinigd door de belijdenis en hernieuwde toewijding van priesters en volk. Zo kwam alles weer in de rechte verhouding: toegewijd aan God.

De bok voor Azazel.

Vervolgens werden de zonden van het volk nadrukkelijk uitgesproken en symbolisch op een andere bok gelegd (de bok voor Azazel – 16:5,7v). Deze bok werd daarna levend de woestijn in gebracht. Prachtige symboliek: zo werden de zonden van het volk symbolisch uit hun midden weggedragen (16:20-22). Wie dit zag, mocht zeker weten, dat God onze zonden niet meer ziet, want ze zijn uit het zicht, weg. Deze handeling hielp het volk de vergeving als werkelijkheid te aanvaarden en zichzelf te zien als echt bevrijd van zonden uit het verleden. Nadrukkelijk staat er (16:21), dat door de handoplegging de zonden op deze bok gelegd worden. Het gaat hier om een specifieke ceremonie waarbij de handoplegging deze speciale betekenis heeft. Het is onjuist om de verklaring van de handoplegging in dit specifieke geval van toepassing te verklaren op iedere handoplegging⁵⁴.

Conclusie omtrent Grote Verzoendag (Leviticus 16):

De handelingen op Grote Verzoendag bevestigen, dat het in de godsdienst van Israël gaat om toewijding (in liefde).

Is Leviticus 17:11 een sleutel?

Het is verboden bloed te eten of te drinken, zoals onder de andere volken wel gebeurde. In Leviticus 17 lezen we in de NBV als argument daarvoor:

⁵² Leviticus 5:14.

⁵³ Zo stelt bv J. Hoek in *Verzoening, daar draait het om* (1998), p. 54v. Zulke boeken geven geen argumenten voor de gangbare leer, maar gaan er van uit. De geboden *uitleg* van de Bijbel is slechts leerbevestigende *inleg*.

⁵⁴ Door deze redeneerfout worden helaas veel boeken over verzoening beheerst.

“Want het bloed is de levenskracht van een levend wezen. Ik heb het jullie gegeven om er op het altaar de verzoeningsrite mee te voltrekken, want bloed kan, als levenskracht, verzoening bewerken”.

In de vertaling van de NV51 staat er:

“Want de ziel van het vlees is in het bloed en ik heb het u op het altaar gegeven om verzoening over uw zielen te doen, want het bloed bewerkt verzoening door middel van de ziel”.

Deze tekst wordt wel als een sleutel gezien om de offerdienst te interpreteren. Daarom geven we daar nu apart aandacht aan.

Verzoening door voldoening?

Als we gewend zijn aan de gedachte van ‘verzoening door voldoening’ horen we die leer als vanzelf in de woorden ‘bloed’ en ‘verzoening’ meeklinken. Maar dat is een invulling waardoor je die leer ‘er in leest’.

Leviticus 17:11 vertelt of bewijst niet, dat de leer van de plaatsvervangende betaling de basisgedachte van de offersdienst is. Er wordt gezegd, dat in het bloed de ziel zit: het leven of de levenskracht. Ook staat er dat daarmee verzoening bewerkt kan worden. Maar er staat niet bij hoe dat dan werkt.

Een andere interpretatie past beter.

We gaan uit van de aannemelijke gedachte die we eerder beargumenteerden als het meest aannemelijk (aan het begin van 3.3): God wil via de offers mensen een bepaalde houding leren. Hij wil hen leren leven met Hem in wederzijdse liefde en toewijding.

Offers zijn onderwijsmiddelen daarvoor. Het gaat God nooit om de offers ‘op zich’, maar om de gezindheid van de offeraars. Je zou kunnen zeggen: het gaat God om het bloed (= het leven) van de offeraar – welke mentaliteit zit er in *zijn/haar* bloed?

Met de offers wil God mensen de goede houding leren. God wil hen ‘geestelijk’ trainen door godsdienstoefeningen. Door handoplegging moeten mensen zich met die dieren identificeren en als dan het bloed uitgegoten wordt tegen het altaar, belijdt de offeraar: zo geef ik mezelf aan U, Heer; *mijn* leven, levenskracht of bloed is van U. U hebt er echt op. U bent mijn Eigenaar en Koning.

Wat je verder ook tegen God wilt zeggen met jouw offer – bij elk offer is *deze bloedstorting* het eerste: de erkenning dat je leven van God is en dat je het wilt geven aan Hem. Dat is de basishouding voor een goed (verzoend) leven met God. Zo kun je in offertaal zeggen: het bloed bewerkt verzoening⁵⁵. Om deze basale toewijding en overgave (= geloof) te leren en in te prenten, gaf God het bloed. Vervolgens kan de offeraar dan iets speciaals tot uitdrukking brengen met zijn offer. Bij de brandoffers wordt de boodschap van het bloed (toewijding) extra benadrukt doordat je dan ook het vlees offert en daarmee symbolisch ook je lichaam aan God geeft (Deuteronomium 12:27).

Verzoening is positief gevuld worden.

Verzoening is zo iets moois. Zeker nadat ontdekt is dat de relatie verstoord is geworden door zonde. Het bloed ‘bewerkt’ dan iets moois en positiefs. Het haalt niet iets weg (schulden en straf), maar brengt het leven in liefde en toewijding weer terug. Dan is er uiteraard ook vergeving, maar het gaat er vooral om dat je weer afgestemd raakt op God! Zo verzoent

⁵⁵ Net zoals we wel zeggen: het doopwater wast de zonden weg. Het is een ‘sacramentele’ of symbolische manier van zeggen.

bloed ons met God – als de offeraar daarmee zijn overgave en toewijding aan God vernieuwt. Daarvoor is het offertitueel het voorgeschreven middel.

Dit is in essentie in het Nieuwe Testament hetzelfde. Als wij ons leven (bloed) aan God geven (ons eigen 'ik' verloochenen en toewijden aan Hem), dan is er verzoening en kan en wil God ons al verder vullen met ZIJN leven (bloed) door zijn Geest. Dan groeit de eensgezindheid al verder. Dit verzoende leven wilde God in het Oude Testament en wil Hij ook nu schenken.

En gaat het in dit leven ongewild mis? Geen nood. Wie z'n schuld belijdt en zich toewijdt, raakt z'n zonden en schuld echt kwijt. In het Oude Testament gebruikte je daarvoor de reinigings- en hersteloffers. Je kon dan ook zeggen, zoals in deze tekst staat, dat God toen het dierenbloed gaf om symbolisch de verzoening te bewerken.

Ik meen dat deze manier van lezen recht doet aan de tekst.

Overigens is het niet verstandig Leviticus 17:11 als sleutel op de offerdienst te zien. Het is immers 'slechts' een bijzin bij het nadrukkelijke verbod om bloed te eten en niet bedoeld als exacte omschrijving van wat verzoening is.

Conclusies t.a.v. heel Leviticus:

- a. Leviticus leert nadrukkelijk, dat *overgave en toewijding centraal* staan bij de offers.
- b. Deze ontdekking (a) geeft meer oog voor de variatie in offers waardoor de offerdienst meer spreekt. Deze uitleg werpt een ander licht op verzoening en ook op Golgotha.
- c. Over (symbolisch) plaatsvervangend schuld of straf dragen lezen we in de offerwetgeving niets. Over vergoeding geven aan God voor zonden, lezen we alleen als het schade betreft, die *door mensen zelf* vergoed kan worden (hersteloffers).
- d. Over een symbolisch afbeelden of afschaduwen van iemand, die in de toekomst zich zal offeren (plaatsvervangend, betalend) staat in de offerwetgeving niets.

3.4. Numeri en offers.

In Numeri 8 wordt beschreven hoe de Levieten aan de HEER gewijd worden. Hierbij lopen het geven van offers en het geven van de Levieten aan de HEER parallel. Deze mensen krijgen de handen opgelegd door de Israëlieten en worden dan namens het volk als een (beweeg)offer aan de HEER gegeven (vs 11). Het gaat hier niet om zonden maar om afzondering tot dienst aan de HEER (vs 14). Dit bevestigt dat het geven van een dier aan de HEER symbolisch staat voor het jezelf geven of toewijden aan God.

Numeri 15 geeft nadere bepalingen voor allerlei offers. Het valt op dat ook die offers niets met zonden te maken hebben. Pas vanaf 15:22 wordt bepaald wat gedaan moet worden als er (onopzettelijk) gezondigd is. Dit loopt parallel met Leviticus waar ook pas bij het vierde en vijfde offer sprake is van zonden.

Bij opzettelijk zondigen moet de zondaar uit de gemeenschap worden gestoten (15:30,31). Een concreet voorbeeld bevestigt dit (15:32-36).

In Numeri 28 worden allerlei bepalingen omtrent de dagelijkse offers en hoogtijdagen nog eens herhaald. Weer blijkt dat offers niet bedoeld zijn om iets weg te doen, maar om positief de Heer vreugde te geven (vs 1,2). Vaak worden veel dieren tegelijk als brandoffers gebracht. Het zijn feestelijke gaven, aangenaam voor de Heer en voor het volk. Daarnaast is er slechts één bok als reinigingsoffer voorgeschreven (28:15,22,30; 29:5,11,16,19,22,25,28, 31,34,38). Het positief eren van God krijgt veel meer aandacht dan het wegdoen van schuld. Dit is ook wel te verwachten. Het sterkste wapen tegen zonden is toewijding.

Conclusie: Numeri bevestigt, dat het belangrijkste offer in Israël de positieve toewijding is.

3.5. Deuteronomium en offers.

In dit boek staan de afscheidspreken van Mozes. Gods plan klinkt door: Israël zal een volk van koninklijke priesters worden. God wil Israël voor de volken tot licht, heil, redding en zegen doen zijn⁵⁶. Dat zou werkelijkheid worden als Israël maar zou luisteren en leven met de Heer en zich door Hem zou laten leiden⁵⁷.

Ook laat God via Mozes horen, dat het haalbaar is voor het volk om zich te houden aan de wetten. De Heer is immers bij hen en zal hen helpen (5:29-33). Daarmee legt Mozes een stuk verantwoordelijkheid bij het volk (5:33; 6:3,17ev,24ev). De geboden zijn niet te zwaar of te moeilijk (30:1,14). Israël zelf moet kiezen: zegen of vloek, leven of dood (11:27; 30:15,19). God legt daarmee hun toekomst in hun handen! Wat wil je?

God wil zijn volk opvoeden als een vader (8:5,6). Met geduld en liefde. Hij vraagt niet het onmogelijke⁵⁸.

Wel klaagt Mozes over de onwilligheid van het volk (9:24; 32:6). Hij kan er soms hopeloos van worden en de toekomst somber inzien (30:1). Maar ook dan spreekt hij niet over onmacht maar over *onwil* (30:11; 28:45). Steeds blijkt, dat veel Joden God niet met vreugde willen dienen en niet blij zijn met Hem (28:47,58). Mozes roept daarom het volk op hun harten te besnijden door hun hardnekkigheid af te leggen (10:16; 30:15ev). Ook de Heer zelf kan pessimistisch zijn vanwege de onwilligheid van het volk (31:16,20,21). Daarom moet Mozes hen een verwijtend lied leren (31:19). God en Mozes zijn pessimistisch, vanwege hun slechte ervaringen met het volk (31:27,29), maar ze zeggen nooit: ach ze zijn arme zondaars, die het niet kunnen. Ze waren hardnekkig of onhandelbaar volgens God (bv Exodus 32:9). De meerderheid van het volk heeft, ondanks alle offers, zichzelf nog nooit echt geofferd! Ze zijn niet echt toegewijd en daardoor geestelijk onvolwassen gebleven: egocentrisch.

Voor de offers geldt hetzelfde als in de vorige boeken – ze worden hoofdzakelijk gebracht om God eer te bewijzen. Je leest niets over schuld betalen of iets dergelijks. Het gaat er om dat Israël zich overgeeft en toewijdt aan de HEER en Hem dankt.

Conclusie: Deuteronomium leert verzoening via toewijding; en nergens lees je, dat voor verzoening en vergeving betaling van schulden of dragen van straf (door een ander) nodig is.

3.6. Conclusies uit het onderwijs in de 'wet van Mozes' over offers:

1. God is barmhartig en geeft zondige mensen graag nieuwe kansen en nieuw leven. Als zij zich bekeren en hun liefde op Hem richten, wil Hij graag 'hun God' zijn. Dan vergeeft Hij al hun zonden 'om niet', helpt hen, geeft wijsheid en leidt hen naar een grote toekomst.
2. De offers beelden iets af en hebben van zichzelf geen kracht. Het zijn hulp- of leermiddelen waarmee God zijn volk de goede houding en gezindheid van geloof en toewijding wil leren.
3. Het brandoffer staat centraal in Israëls offerdienst. Dat betekent dat toewijding centraal is in de godsdienst. Toegewijd leven voor God is hoofdzaak bij verzoening. Op die basis zijn offers van dank, vreugde en schuldbelijdenis aangenaam voor God.
4. In de tijd vóór Mozes was het doel van de offers reeds: tot uiting brengen, dat je jezelf aan God (over)geeft en wilt leven voor Hem. Zelfverloochening en bereidheid jezelf te kruisigen hoort daarbij. Toewijding is de sleutel voor het begrijpen van de offers en de hele godsdienst.
5. Het doel van de offers stemt overeen met het doel van alle wetten: dat mensen leren 'God lief te hebben boven alles en hun naasten als zichzelf' (= toewijding aan God en aan mensen met je hele hart).

⁵⁶ In het Nieuwe Testament is dit Gods doel met de gemeente van Christus; zie 1 Petrus 2:9,10.

⁵⁷ Deuteronomium 4:6ev; 28:1-14 (m.n. vs 10,13).

⁵⁸ In het NT is dat ook niet zo. Zie 1 Korintiërs 10:13.

6. De gedachte aan 'verzoening door voldoening' in de zin van 'betaling van schuld of straf voor begane zonden' is vreemd aan de wet van Mozes. Ook de schuld- en zondoffers leren géén (symbolische) verzoening door voldoening.

7. De 'wet van Mozes' (inclusief de offerwet) verkondigt niet, dat vergeving van zonden alleen mogelijk is doordat iemand anders plaatsvervangend de dood en straf ervoor zou dragen (de later Messias).